

Kentsel Dirençlilik Bağlamında Barınma Hakkı ve Karşılanabilir Konut

Ali Burak Aslan¹

Öz

Bu çalışma, karşılanabilir konutun dirençli yerleşimlerin oluşumundaki rolünü barınma hakkı, mekânsal eşitsizlik, sosyal kırılganlık ve çevresel risk yönetimi çerçevesinde incelemektedir. Literatürde konutun yalnızca fiziksel bir barınma birimi olmadığı; toplumsal eşitlik, erişilebilirlik, ekonomik sürdürülebilirlik ve çevresel güvenlik gibi çok boyutlu unsurlarla kesiştiği geniş biçimde tartışılmaktadır. Bu doğrultuda çalışma, barınma hakkının neoliberal kent politikaları karşısında kırılganlaştığını, konutun mekânsal konumunun ekonomik dayanıklılık açısından kritik bir faktör olduğunu, sosyal kırılganlığın afet risklerini belirleyici ölçüde etkilediğini ve doğa temelli çözümlerin kentsel sistemlerde çevresel uyumu güçlendirdiğini ortaya koyan literatürden yararlanmaktadır. Kentsel dirençliliği kentlerin şokları emebilme, temel işlevleri sürdürebilme, değişken koşullara uyum sağlayabilme ve yapısal zayıflıkları dönüştürebilme kapasitesi olarak kavramsallaştırmakta; konutun ise bu kapasitenin en belirleyici bileşenlerinden biri olduğunu ortaya koymaktadır.

Araştırma, nitel doküman incelemesine dayalı tematik analiz yöntemiyle yürütülmüştür. Karşılanabilir konutun ekonomik, mekânsal ve çevresel boyutları değerlendirilmiş; konutun dayanıklılığı destekleyen veya zayıflatan yönleri sistematik biçimde sınıflandırılmıştır. Bulgular, karşılanabilir konut politikalarının ulaşım, çevresel risk yönetimi, sosyal koruma ve mekânsal planlama politikalarından bağımsız tasarlandığında yeni kırılganlıklar üretebildiğini göstermektedir. Buna karşın; kapsayıcı imar, katılımcı planlama ve iklim uyumlu kentsel tasarım gibi araçlar hem barınma hakkını güçlendirmekte hem de kentlerin ekonomik, sosyal ve çevresel dirençliliğine katkı sunmaktadır. Buna göre karşılanabilir konutun, yalnızca sosyal devletin bir politika alanı değil aynı zamanda dirençli yerleşimlerin inşasında temel bir stratejik bileşen olduğu kanaatine varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Barınma hakkı, dirençli yerleşimler, karşılanabilir konut, kentsel dirençlilik, mekânsal eşitsizlik.

JEL Kodları: R21; R38; Q54.

Housing Right and Affordable Housing in the Context of Urban Resilience

Abstract

This study examines the role of affordable housing in forming resilient settlements, considering the right to housing, spatial inequality, social vulnerability and environmental risk management. The literature extensively discusses the fact that housing is not merely a physical shelter; rather, it intersects with various elements, including social equality, accessibility, economic sustainability, and environmental security. In this regard, the study draws on literature demonstrating that the right to housing has become fragile in the face of neoliberal urban policies, that the spatial location of housing is critical for economic resilience, that social vulnerability significantly impacts disaster risk, and that nature-based solutions enhance the environmental resilience of urban systems. Urban resilience is conceptualised as the capacity of cities to absorb shocks, maintain basic functions, adapt to changing conditions and transform

¹Dr., Gazi Üniversitesi, aliburakaslan@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9002-6025

structural weaknesses; it demonstrates that housing is one of the most decisive components of this capacity.

The research was conducted using a thematic analysis method based on a qualitative review of documents. The economic, spatial and environmental dimensions of affordable housing were evaluated, and the aspects supporting or weakening housing resilience were systematically classified. The findings show that affordable housing policies designed independently of transport, environmental risk management, social protection and spatial planning policies can create new vulnerabilities. However, tools such as inclusive zoning, participatory planning, and climate-resilient urban design strengthen both the right to housing and the economic, social, and environmental resilience of cities. Accordingly, it has been concluded that affordable housing is not only a policy area of the social state but also a fundamental strategic component in the construction of resilient settlements.

Keywords: Affordable housing, right to housing, spatial inequality, resilient settlements, urban resilience.

JEL Codes: R21; R38; Q54.

1. Giriş

Günümüzde kentler, iklim değişikliği kaynaklı afetler, ekonomik krizler, hızlı kentleşme ve artan sosyo-mekânsal eşitsizlikler nedeniyle çok boyutlu kırılganlıklarla karşı karşıyadır. Bu süreçte barınma hakkının giderek piyasa dinamiklerine daha fazla tâbi hâle gelmesi, özellikle düşük gelirli gruplar için güvenli, erişilebilir ve karşılanabilir konuta erişimi zorlaştırmaktadır. Konut, yalnızca sosyal bir hak olmaktan çıkarak kentsel kırılganlığın temel belirleyicilerinden biri hâline gelmektedir. Konutun mekânsal konumu, ekonomik erişilebilirliği ve yapısal niteliği; bireylerin afetlere, çevresel risklere ve ekonomik şoklara karşı ne ölçüde dayanıklı olacağını doğrudan etkilemektedir. Bu bağlamda literatürde açık bir biçimde gözlenen temel problem, konut politikalarının çoğu zaman yalnızca niceliksel üretime ve piyasa temelli çözümlere odaklanması; ancak barınma hakkının sosyal, mekânsal ve çevresel boyutlarının dirençlilik perspektifiyle birlikte ele alınmamasıdır.

Küresel ölçekte artan ekonomik belirsizlikler, iklim değişikliği kaynaklı afetler, nüfus hareketliliği ve hızlı kentleşme dinamikleri, barınma hakkının yeniden tartışılmasını zorunlu hâle getirmiştir. Konutun yalnızca fiziksel bir yapı değil, aynı zamanda toplumsal eşitlik, sosyal bütünleşme, mekânsal adalet ve yaşam kalitesi açısından belirleyici bir unsur olduğu literatürde uzun süredir vurgulanmaktadır (Purcell, 2002: 101–104; Harvey, 2008: 24). Bununla birlikte son on yılda kentsel politika araştırmalarında “dirençlilik” kavramının yükselişi, barınma hakkının artık yalnızca erişilebilirlik veya yoksulluk bağlamında değil, kırılganlık–dayanıklılık ekseninde değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır.

Kentlerin afetler, ekonomik krizler veya sosyo-mekânsal baskılar karşısında dayanma, uyum sağlama ve dönüşebilme kapasiteleri (Meerow vd., 2016: 38-40), büyük ölçüde konut piyasalarının işleyişi, konutun mekânsal dağılımı ve barınma güvencesiyle ilişkilidir. Nitekim Cutter ve arkadaşlarının (2008) sosyal kırılganlık üzerine yaptığı çalışma, gelir düzeyinin, konut niteliğinin ve mekânsal eşitsizliğin afet sonrası toparlanma süreçlerinde belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bulgu, barınma hakkının yalnızca hukuki bir güvence değil, aynı zamanda kentsel dirençliliğin temel girdilerinden biri olduğunu göstermektedir.

Barınma hakkının sürdürülebilir biçimde hayata geçebilmesi için konutun karşılanabilir, güvenli, erişilebilir ve çevresel risklere karşı korunaklı olması gerekmektedir. Bu noktada karşılanabilir konut, yalnızca ekonomik erişilebilirliği değil; iş, eğitim, sağlık, ulaşım ve sosyal hizmetlere erişimi kolaylaştıran mekânsal konum avantajlarını da içermektedir. UN-Habitat'ın (The United Nations Human Settlements Programme) (2020) konutun değer alanlarına ilişkin sınıflandırması, karşılanabilirliğin tek bir ekonomik değişkenle açıklanamayacağını, yaşam maliyetleri, ulaşım harcamaları ve sosyal olanaklara erişimin bütünsel olarak değerlendirilmesi gerektiğini açıkça ortaya koymaktadır.

Bu çok boyutlu yapı içerisinde, barınma hakkı ve özellikle karşılanabilir konut konusu, dirençli yerleşmelerin sosyal sürdürülebilirliği açısından stratejik bir konuma sahiptir. Barınma hakkı, yalnızca bir fiziksel mekâna erişimi değil; aynı zamanda sağlıklı, güvenli, uygun maliyetli ve temel hizmetlere erişilebilir yaşam alanlarını kapsayan bir bütünlük olarak değerlendirilmektedir (UN-Habitat, 2020). Özellikle düşük gelirli ve kırılgan gruplar için karşılanabilir konutlara erişim, afetler ve kriz dönemlerinde yaşamın devamlılığı açısından yaşamsal önem taşımaktadır. Buna rağmen, birçok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de karşılanabilir konut politikaları genellikle kısa vadeli çözümler ve niceliksel yaklaşımlar çerçevesinde şekillenmekte; konutun niteliksel özellikleri, yer seçimi, altyapı dayanıklılığı ve sosyal bütünleşme gibi boyutlar ihmal edilmektedir.

Bu çerçevede karşılanabilir konut, çağdaş kent çalışmalarında tam merkezde yer alan hem sosyal hem mekânsal hem de çevresel boyutları bulunan bir politika alanıdır. Konutun niteliği ve özellikle de kent içindeki konumu, hanehalklarının günlük yaşam pratiklerini, ekonomik dayanıklılıklarını, toplumsal ilişki ağlarını ve çevresel risklere maruz kalma düzeylerini belirleyen yapısal bir unsurdur. UN-Habitat'ın (2020) Dünya Şehirleri Raporu (World Cities Report), konutun değerinin yalnızca barınma maliyetiyle ölçülemeyeceğini; sosyal, ekonomik, mekânsal, çevresel ve kültürel boyutların konutun bütüncül değerini

oluşturduğunu belirtmektedir. Bu yaklaşım, konutun karşılanabilirliğini yalnızca finansal bir göstergeden ibaret görmeyen ve kentlerin sürdürülebilirliği ile doğrudan ilişkilendiren kapsamlı bir bakış açısı sunmaktadır.

Öte yandan konut politikaları dirençlilik hedefleriyle uyumlu biçimde tasarlanmadığında, mekânsal eşitsizliklerin artması (Guerra, 2014), kentsel dönüşüm süreçlerinde düşük gelir gruplarının yerinden edilmesi (Anguelovski, 2016), piyasa odaklı modellerin kırılgan grupları koruyamaması (Calavita & Mallach, 2010) gibi sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle dirençli yerleşimlerin oluşturulmasında karşılanabilir konutun rolünün bütüncül biçimde ele alınması zorunludur.

Bu çalışmanın temel amacı, karşılanabilir konutun dirençli yerleşimlerin oluşumundaki işlevini barınma hakkı perspektifiyle incelemek; konutun sosyal, mekânsal ve çevresel boyutlarındaki etkilerini analiz etmek ve nihai olarak dirençli yerleşimlerde barınma hakkının güçlendirilmesine yönelik politika önerileri geliştirmektir. Çalışma, nitel yaklaşıma dayalı tematik içerik analizi yöntemiyle yapılandırılmış olup, uluslararası literatürün temel kuramsal metinlerini hem dirençlilik hem de karşılanabilirlik ekseninde karşılaştırmalı şekilde değerlendirmektedir.

Araştırmanın kapsamı, kentsel dirençlilik, barınma hakkı, karşılanabilir konut, mekânsal eşitsizlik ve sosyal kırılganlık kavramlarının kuramsal çerçevede bütüncül biçimde ele alınmasıdır. Uluslararası literatürde yer alan temel kuramsal yaklaşımlar ve politik uygulama örnekleri karşılaştırmalı olarak değerlendirilerek, konutun dirençli yerleşimlerin inşasındaki çok katmanlı rolü tartışılmaktadır.

Bu çerçevede çalışma, karşılanabilir konutun dirençli yerleşmelerin oluşumundaki rolünü çok boyutlu olarak ele alarak, konut politikalarının yalnızca sosyal bir refah alanı değil, aynı zamanda kentsel dirençliliğin temel bir bileşeni olduğunu ortaya koymayı amaçlamaktadır.

2. Araştırma Yöntemi

Bu çalışma, karşılanabilir konutun dirençli yerleşimlerin oluşumundaki rolünü incelemek amacıyla nitel araştırma tasarımına dayalı olarak yapılandırılmıştır. Araştırmanın amacı, konutun sosyal, mekânsal ve çevresel boyutlarını; barınma hakkı ve kentsel kırılganlık eksenleriyle birlikte değerlendiren bütüncül bir analiz sunmaktır.

Konunun kuramsal temellerini oluşturan literatür kapsamlı biçimde taranmıştır. Bu tarama sürecinde özellikle kentsel dirençlilik, barınma hakkı, mekânsal adalet, karşılanabilir

konut ve konut politikaları alanlarında uluslararası literatürde kabul görmüş çalışmalar incelenmiştir. Bu kaynaklar, çalışmanın kavramsal temellerini güçlendirmek amacıyla seçilmiş olup, konut ile dirençlilik arasındaki ilişkilerin disiplinler arası boyutlarının anlaşılmasını sağlamıştır.

Makalede kullanılan bu yöntem, karşılanabilir konutun dirençli yerleşimlerdeki rolüne ilişkin çok boyutlu bir kavramsal değerlendirme sunmak amacıyla, uluslararası literatürdeki konut tartışmalarını tematik olarak bütünleştiren nitel bir araştırma yaklaşımı ortaya koymaktadır.

3. Kuramsal Çerçeve ve Tanımlar

Kentsel çalışmalar literatüründe “dirençlilik” ve “barınma hakkı” kavramları, son yıllarda birbirinden bağımsız iki tartışma alanı olmaktan çıkarak, giderek daha fazla birbirine yaklaşan iki analitik çerçeve oluşturmuştur. Bu çalışmada karşılanabilir konutun dirençli yerleşimlerdeki rolünü incelemek için, her iki kavramın da disiplinler arası yapısını, tarihsel gelişimini ve temel teorik yaklaşımını açıklayan bütüncül bir kuramsal çerçeve sunulmaktadır.

3.1. Dirençli Yerleşmelerin Temel İlkeleri

Kentsel dirençlilik, köken olarak ekolojik sistem analizlerinden kent çalışmalarına uyarlanmış bir kavram olup, modern literatürde esneklik, uyum kapasitesi, dönüşebilirlik ve süreklilik ilkelerine dayalı çok boyutlu bir yapı arz etmektedir. Meerow ve arkadaşları (2016: 39) kentsel dirençliliği “kentsel sistemlerin beklenmeyen şoklar ve kronik stresler karşısında işlevsel bütünlüğünü koruma, değişen koşullara uyum sağlama ve gerektiğinde dönüşebilme kapasitesi” olarak tanımlamaktadır. Bu tanım, dirençliliğin salt afet sonrası toparlanmayla eşdeğer olmadığını; toplumsal, çevresel ve ekonomik sistemlerin sürekliliğini bir arada değerlendirmeyi gerektirdiğini vurgulamaktadır. Ahern (2011) ise kentlerin tamamen riskten arındırılmasının imkânsızlığına işaret ederek kırılğanlığı azaltan esnek ve doğa temelli sistemlerin geliştirilmesini önermektedir.

Kentsel dirençlilik, kentlerin beklenmeyen şoklar (afetler, ekonomik krizler, çevresel olaylar) ve kronik stresler (eşitsizlik, yoksulluk, altyapı yetersizliği) karşısında işlevsel bütünlüğünü koruma, uyum sağlama ve dönüşebilme kapasitesini ifade etmektedir (Meerow vd., 2016: 38-40; Ribeiro & Gonçalves, 2019; Feng vd., 2020; Huang vd., 2021).

Dirençlilik, yalnızca teknik altyapının güçlendirilmesini değil, aynı zamanda karar alma süreçlerinin demokratikleştirilmesini, yerel bilginin sürece dâhil edilmesini ve toplulukların

kendi gelecekleri üzerinde söz sahibi olabilmelerini de içermektedir. Bu bağlamda, dirençli yerleşmelerin inşası, kent planlamasında disiplinler arası bir yaklaşımı zorunlu kılmakta ve bütüncül bir kentsel dayanıklılık politikası ihtiyacını gündeme getirmektedir.

3.2. Barınma Hakkı ve Karşılabilir Konut Kavramı

Barınma hakkı, bireylerin uygun yaşam koşullarında yaşama, konut güvenliği, temel hizmetlere erişim, çevresel sağlık koşullarının sağlanması ve toplumsal bütünleşme gibi çok boyutlu gereksinimlerini kapsayan temel bir insan hakkıdır. Bu hak, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 25. maddesinde (1948) ve Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'nin 11. maddesinde (1966) açık biçimde tanınmıştır. Ancak barınma hakkının içeriği yalnızca bir çatının altında yaşamakla sınırlı değildir; güvenli, sağlıklı, sürdürülebilir ve sosyoekonomik olarak erişilebilir bir çevrede yaşamak da bu hakkın temel unsurlarındandır (UN-Habitat, 2020).

UN-Habitat (2020) tarafından yapılan bir araştırmaya göre, dünyadaki şehirlerin yalnızca yüzde 13'ünde uygun fiyatlı konut bulunmaktadır. Dünya'nın çeşitli bölgelerinde kentlerde yaşayan hane halkları, gelirlerinin orantısız bir kısmını konut harcamalarına ayırmaktadır. Kentsel alanlardaki yoksullar, konut masraflarının yükünü en fazla hisseden kesimdir. Örneğin, 16 OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development) ülkesinde, 2016 yılında düşük gelirli ve ipotekli ev sahiplerinin %40'ından fazlası, harcanabilir gelirlerinin %40'ından fazlasını konut masraflarına harcadığı bilinmektedir. Aynı durum, 14 OECD ülkesinde özel kiralık konutlarda yaşayan düşük gelirli kiracılar için de geçerlidir. Konut fiyatları arttıkça, fiyatların yükselmesinden dolayı konut sahibi olamayanlar, şehirlerden daha uzak yerlerde konut aramak zorunda kalmaktadır. Bu durum, özellikle Kolombiya'nın başkenti Bogota'daki Ciudad Bolivar gibi şehir çevresindeki gecekondu mahallelerinde (Şekil 1) veya Güney Afrika'daki Reconstruction and Development Programme (RDP) evleri ile Fransa'daki Habitation à Loyer Modéré (HLM) evleri gibi çevre bölgelerdeki düşük gelirli konut projelerinde yaşamak zorunda kalan kentsel yoksullar için geçerlidir (UN-Habitat, 2020). Buna göre, şehirler hem daha az üretken hem de daha az eşitlikçi hale gelmekte ve bu da Sustainable Development Goals (SDGs) Hedefi 11.1'i (2030 yılına kadar, herkesin yeterli, güvenli ve uygun fiyatlı konut ve temel hizmetlere erişimini sağlamak ve gecekondu mahallelerini iyileştirmek) gerçekleştirme olasılıklarını azaltmaktadır (United Nations, 2015).

Şekil 1: Bogota'nın Güneyinde Bulunan Ciudad Bolivar Bölgesinde Dünyanın En Büyük Gecekondu Mahallelerinden Görsel

Kaynak: (Torres, J.- Anadolu Ajansı, 2023)

Konut karşılanabilirliğinin ekonomik boyutu genellikle kira veya satın alma maliyetleri üzerinden tartışılrsa da, literatür bu yaklaşımın eksik olduğunu göstermektedir. Özellikle ulaşım maliyetleri, istihdam alanlarına erişim, hizmetlere ulaşılabilirlik ve günlük zaman kullanımı, konutun gerçek maliyetinin belirlenmesinde belirleyici faktörlerdir. Guerra'nın (2014) Mexico City üzerine yaptığı çalışma, kentin çeperinde yer alan ve ilk bakışta “daha ucuz” görünen konutların, yüksek ulaşım maliyetleri nedeniyle uzun vadede daha pahalıya geldiğini ve haneleri ekonomik olarak daha kırılgan hâle getirdiğini ortaya koymuştur. Bu nedenle konutun karşılanabilirliği, konut + ulaşım maliyetlerinin bütüncül biçimde değerlendirilmesiyle daha doğru biçimde ölçülebilecektir.

Karşılanabilir konut kavramı, hane gelirinin konut maliyetlerini karşılayabilirliği ile tanımlansa da çağdaş literatürde çok boyutlu bir yapıya bürünmüştür. Stone'un (2006) yaklaşımı, yüksek konut maliyetlerinin haneyi diğer temel ihtiyaçlardan mahrum bıraktığını savunmaktadır. Bramley (1994) ve Whitehead (1991) gibi araştırmacılar ise karşılanabilirliğin yalnızca kira-gelir oranı ile ölçülemeyeceğini; ulaşım giderleri, enerji maliyetleri, mekânsal erişim, iş olanaklarına yakınlık ve konutun fiziksel niteliği gibi değişkenleri de içeren kapsamlı

bir değerlendirme alanı olduğunu belirtmektedir. Bu bağlamda karşılanabilir konut, ekonomik göstergelerin yanı sıra mekânsal ve sosyal boyutlarıyla da barınma hakkının uygulanabilirliğini belirleyen kritik bir politika bileşenidir.

Bu bağlamda, barınma hakkının mekânsal ve ekonomik bir yansıması olarak karşımıza çıkan karşılanabilir konut kavramı, son yıllarda giderek daha fazla önem kazanmıştır. Karşılanabilir konut, genellikle hane halkı gelirin belirli bir yüzdesini aşmayan maliyetlerde sunulan konutlar olarak tanımlanmaktadır. Ancak bu tanımın ötesinde, konutun kalitesi, erişilebilirliği, bulunduğu çevre ve kamu hizmetlerine olan uzaklığı gibi nitelikler de bu kavramın parçaları arasındadır (Stone, 2006). Dolayısıyla yalnızca arz yönlü konut üretimi stratejileri, çoğu zaman mekânsal eşitsizlikleri derinleştirmekte, kentsel dışlanmayı artırmakta ve sosyal ayrıışmalara neden olmaktadır.

UN-Habitat (2011), karşılanabilir konut politikalarının yalnızca konut üretimine odaklanmaması, aynı zamanda toplumsal bütünleşmeyi ve sosyal kapsayıcılığı da hedeflemesi gerektiğini belirtmektedir.

Ayrıca konut politikalarının iklim değişikliğiyle mücadele, karbon salımının azaltılması, enerji verimliliği ve yeşil altyapı gibi sürdürülebilirlik hedefleriyle uyumlu olması hem çevresel hem de ekonomik dirençliliğin güçlendirilmesine katkı sağlamaktadır. Bu nedenle karşılanabilir konut, sosyal adaleti desteklemenin ötesinde, sürdürülebilir ve dirençli kent vizyonunun da temelini oluşturmaktadır.

4. Dirençli Yerleşmelerde Karşılanabilir Konutun Rolü

Küresel ölçekte kentler, giderek daha yoğun biçimde iklim değişikliği, doğal afetler, sosyoekonomik eşitsizlikler ve kitlesel göç hareketlerinin etkisi altında kalmaktadır. Bu durum, kentlerin sadece fiziksel değil, aynı zamanda sosyal ve ekonomik yönlerden de dirençli hale getirilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır. Kentlerin bu tür çok boyutlu tehditlere karşı sürdürülebilir, kapsayıcı ve esnek yapılar haline getirilmesi, dirençli yerleşmeler yaklaşımıyla ifade edilmektedir (Meerow vd., 2016: 39; Ribeiro & Gonçalves, 2019, Feng vd., 2020; Huang vd., 2021). Bu bağlamda, karşılanabilir konutun, yani bireylerin gelir düzeylerine uygun, güvenli, sağlıklı ve yaşanabilir konutlara erişiminin sağlanması, dirençli yerleşmelerin temel bileşenlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.1. Dirençlilik ve Konut Arasındaki İlişki

Öncelikle barınma hakkı ile dirençlilik arasındaki ilişki, toplumsal eşitlik bağlamında ele alınmalıdır. Harvey'nin (2008: 23–25) konutun metalaşmasına ilişkin eleştirisi ve Purcell'in (2002: 101–104) “kente hakkı” yaklaşımı, barınmanın salt fiziksel bir hak olmaktan ziyade toplumsal katılımı, mekânsal eşitliği ve karar alma süreçlerine erişimi içeren geniş bir hak alanı olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, barınma hakkının piyasa dinamiklerine terk edilmesi, özellikle kırılgan grupların afetlere, ekonomik dalgalanmalara ve sosyal dışlanmaya karşı daha savunmasız hâle gelmesine neden olmaktadır. Karşılabilir konutun bu hakla ilişkisi, ekonomik erişilebilirlik kadar sosyal içerme kapasitesi ile de belirlenmektedir. Bu nedenle sosyal konut modelleri, toplum arazi vakıfları ve kamu destekli konut finansmanı gibi araçlar, dirençli topluluklar oluşturmak açısından önemli bir işlev üstlenmektedir (Thaden & Rosenberg, 2010).

Dirençlilik tartışmalarında kritik kavramlardan biri olan “kentsel kırılganlık”, barınma hakkı ile doğrudan kesişen bir analitik alan sunmaktadır. Konutun niteliği, konumu, ekonomik erişilebilirliği ve mülkiyet biçimleri hem kırılganlığı hem de dirençliliği belirleyen temel değişkenlerdir. Bu bağlamda barınma hakkı, yalnızca hukuki bir norm değil, bireylerin güvenli, sağlıklı ve erişilebilir bir çevrede yaşama hakkını tanımlayan geniş kapsamlı bir sosyal haktır. Purcell'in (2002: 103) Lefebvre'den hareketle geliştirdiği “Kent Hakkı” kavramsallaştırması, kent mekânına erişim, katılım ve kullanım süreçlerinin demokratikleşmesini savunmakta; konutun bu hakkın merkezinde yer aldığını vurgulamaktadır. Harvey (2008: 23–25) ise konutun meta hâline geldiği neoliberal kent modelinin, barınma hakkını piyasa risklerine açık hâle getirdiğini ve kırılganlığı derinleştirdiğini belirtir. Bu yaklaşım, konutun yalnızca fiziksel bir varlık değil, toplumsal yeniden üretimin temel araçlarından biri olduğunu ortaya koymaktadır.

Dirençli bir yerleşmenin sadece afetlere dayanıklı fiziki altyapılarla sınırlı olmadığı, aynı zamanda toplulukların krizlere karşı sosyal dayanıklılığını, ekonomik sürdürülebilirliğini ve hizmetlere erişimini de kapsadığı giderek daha çok kabul görmektedir (Cutter vd., 2008; Ahern, 2011). Bu nedenle dirençlilik, kentsel politika ve planlamada disiplinler arası bir çerçevede ele alınmakta; konut, sağlık, ulaşım, eğitim gibi alanlarla doğrudan ilişkilendirilmektedir.

Konut politikaları, özellikle kırılgan grupların (düşük gelirli bireyler, yaşlılar, göçmenler, kadınlar vb.) afetlerden, iklim değişikliğinden veya ekonomik krizlerden orantısız biçimde etkilenmesini engelleyen bir eşitleyici unsur haline gelmiştir. Bu bağlamda karşılanabilir konut yalnızca bir barınma meselesi değil, mekânsal adalet, toplumsal

kapsayıcılık ve afet risklerinin azaltılması gibi dirençli yerleşmelere doğrudan katkı sağlayan bir sosyal politika aracıdır (UN-Habitat, 2020).

Konutun dirençlilikle kesiştiği diğer bir kuramsal eksen, mekânsal eşitsizlik ve toplumsal kırılganlıktır. Guerra'nın (2014) Mexico City üzerine yaptığı analiz, konutun mekânsal konumunun ulaşım maliyetleriyle doğrudan ilişkili olduğunu ve düşük gelirli hanelerin merkezden uzak bölgelerde yaşamalarının uzun vadeli ekonomik kırılganlık yarattığını göstermektedir. Bu bulgu, konut ve ulaşım politikalarının birbirinden kopuk tasarlanmasının kentsel kırılganlığı artırdığını ortaya koymaktadır. Benzer biçimde Anguelovski (2016), çevresel iyileştirme projelerinin düşük gelirli mahallelerde değer artışı yaratarak “yeşil soylulaştırma” süreçlerini tetikleyebileceğini, bunun da çevresel dirençlilik hedeflerinin sosyal eşitsizlikle çelişmesine neden olabileceğini göstermektedir. Bu çerçevede konutun mekânsal konumu, çevresel riskler, ulaşım ağları ve sosyo-ekonomik olanaklara erişim, dirençli yerleşimlerin oluşumunda belirleyici kavramlar hâline gelmektedir.

Ayrıca, konutun mülkiyet ve üretim biçimleri de dirençlilik yaklaşımlarıyla yakın ilişki içindedir. Thaden & Rosenberg'in (2010) toplum arazi vakıfları üzerine yaptığı çalışma, piyasa dalgalanmaları karşısında konutun daha istikrarlı ve erişilebilir kalmasını sağlayan modellerin toplumsal dayanıklılığı güçlendirdiğini göstermektedir. Calavita & Mallach'ın (2010) kapsayıcı imar analizleri ise kamu yararı eksenli planlama araçlarının mekânsal ayrışmayı azaltma ve düşük gelirli grupların fırsat alanlarına erişimini artırma potansiyelini ortaya koymaktadır. Bu yaklaşım, dirençli yerleşimlerin ancak sosyal adalet ilkesine dayalı konut modelleriyle güçlenebileceğini göstermektedir.

Dirençli kentlerin temel bileşenlerinden biri, toplumun afet, kriz ya da çevresel tehditlere karşı savunmasızlığını azaltacak biçimde yapılandırılmış bir konut sistemine sahip olmasıdır. Bu bağlamda konutun dayanıklılığı, sadece fiziksel sağlamlıkla sınırlı olmayıp, sosyal, ekonomik ve yönetsel boyutları da içeren bir kavramdır (Guerra, 2014).

4.2. Karşılabilir Konutun Dirençlilik Kapasitesine Katkısı

Bu başlık altında, literatürdeki temel bulgular bir araya getirilerek karşılanabilir konutun dirençlilik üzerindeki etkileri değerlendirilmektedir. Karşılabilir konut literatürü ekonomik erişilebilirlik, mekânsal erişilebilirlik ve yaşam maliyetleri gibi çok boyutlu parametreler üzerine kurulmuştur. Stone (2006), konut maliyetinin hane gelirine oranla aşırı yükselmesinin yalnızca ekonomik değil, sosyal yoksunluk yarattığını ortaya koymaktadır. Bramley (1994) ve Whitehead (1991) gibi öncü araştırmacıların çalışmaları, karşılanabilir konutun tek bir gösterge

ile ölçülemeyeceğini; kira-gelir oranından yaşam maliyetlerinin toplamına, ulaşım harcamalarından mekânsal erişime kadar birçok bileşene bağlı olduğunu göstermektedir. UN-Habitat (2020) ise konutun ekonomik, sosyal, mekânsal, çevresel ve kültürel değer alanlarını bir arada değerlendiren bütüncül bir yaklaşım sunarak karşılanabilirlik kavramını daha kapsamlı biçimde yeniden tanımlamaktadır. Böylece karşılanabilir konut, yalnızca ekonomik bir politika hedefi değil, dirençlilik stratejilerinin de bir bileşeni olarak ortaya çıkmaktadır.

Ayrıca, karşılanabilir konut projeleri sosyal dayanışma ve kolektif dirençlilik mekanizmalarının gelişimine de katkı sunmaktadır. Topluluk temelli konut modelleri, yalnızca bireysel dayanıklılığı değil, komşuluk ilişkilerini, bilgi paylaşımını ve ortak krizle başa çıkma kapasitesini de güçlendirmektedir (Thaden & Rosenberg, 2010). Bu durum, özellikle afet sonrası toparlanma süreçlerinde önemli bir avantaj sağlamaktadır.

Bir başka boyutu ise ekonomik dirençliliktir. Karşılanabilir konut politikaları sayesinde kira ve barınma maliyetleri düşen haneler, gelirlerinin daha büyük kısmını sağlık, eğitim ve beslenme gibi temel ihtiyaçlara ayırabilmekte, böylece şoklara karşı daha dirençli hale gelmektedir (OECD, 2021). Aynı zamanda bu politikalar, düşük gelirli grupların kentsel merkezlerden dışlanmasını engelleyerek sosyal kutuplaşmanın ve mekânsal ayrışmanın önüne geçmekte, bu da kentlerin bütüncül dirençlilik yapısını güçlendirmektedir (Anguelovski vd., 2016).

Tüm bu kuramsal yaklaşımlar bir arada değerlendirildiğinde, karşılanabilir konutun dirençli yerleşimlerdeki rolünün çok boyutlu olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bu çalışmanın kuramsal çerçevesi, literatürdeki çok boyutlu yaklaşımı yansıtarak karşılanabilir konutu yalnızca bir sosyal politika aracı değil, kentsel dirençlilik stratejisinin temel unsuru olarak konumlandırmaktadır.

Konutun mekânsal konumu ile kentsel kırılmalık arasındaki ilişki, literatürde özellikle vurgulanan bir başka boyuttur. Guerra'nın (2014) Mexico City çalışması, düşük maliyetli konutun şehir merkezinden uzaklaştıkça ulaşım maliyetlerini artırdığını ve hanelerin ekonomik dayanıklılığını zayıflattığını göstermektedir. Cervero & Kockelman (1997) tarafından ortaya konan yoğunluk-çeşitlilik-tasarım (3D) ilkeleri de kent formunun hareketlilik davranışları ve gelir düzeyi üzerindeki etkilerini ortaya koymaktadır. Bu bulgular, konut politikalarının mekânsal planlama ve ulaşım politikalarından bağımsız tasarlanamayacağını; mekânsal erişilebilirliğin ekonomik ve sosyal dayanıklılık için belirleyici olduğunu göstermektedir. Bu

nedenle karşılanabilir konut politikaları, yalnızca “ucuz konut” üretimine odaklandığında yerine yeni kırılmalıklar üretme riski taşımaktadır.

Karşılanabilir konutun dirençlilik üzerindeki etkisi, ancak sosyal, mekânsal ve çevresel boyutların bütüncül biçimde entegrasyonu ile değerlendirilebilir. Bu bağlamda konut politikalarının yalnızca ekonomik erişilebilirlik sağlamaya odaklanması, mekânsal eşitsizlik ve çevresel riskler göz ardı edildiğinde dirençliliği zayıflatabilmektedir. Örneğin, düşük gelirli hanelerin afet riski yüksek bölgelerde yoğunlaşması hem sosyal kırılmalığı artırmakta hem de afet sonrası toparlanmayı zorlaştırmaktadır. Ayrıca, toplu taşımaya yakın bölgelerde arsa maliyetlerinin yüksek olması, karşılanabilir konutun merkez dışındaki riskli alanlara yönelmesine neden olabilmektedir. Bu durum, ekonomik erişilebilirliğin mekânsal ve çevresel boyutlarla birlikte değerlendirilmemesi hâlinde konut politikalarının dirençlilik hedefleriyle çelişebileceğini göstermektedir.

Bu çalışmanın literatür analizi ve kuramsal çerçevesi, karşılanabilir konutun dirençli yerleşimlerin inşasındaki rolünün tek boyutlu bir konut politikası meselesi olmadığını; aksine sosyal, mekânsal ve çevresel kırılmalıkların kesişiminde yer alan çok katmanlı bir süreç olduğunu göstermektedir.

4.3. Planlamada Katılım ve Adalet Perspektifi

Dayanıklılık, kentsel sürdürülebilirlik planlaması ve tasarımı için karmaşık, çok boyutlu bir zorluktur (Ahern, 2011). Dirençli yerleşimlerde karşılanabilir konutun etkin bir rol oynayabilmesi için planlama süreçlerinin katılımcı ve adil bir biçimde tasarlanması gereklidir. Toplumun dezavantajlı kesimlerinin karar alma süreçlerine dahil edilmesi, yerel ihtiyaçların doğru tespit edilmesini ve kaynakların etkin kullanımını mümkün kılar. Bu çerçevede, “barınma hakkı” sadece fiziksel bir mekâna erişim değil, aynı zamanda o mekânın inşasında söz sahibi olma hakkı olarak da okunmalıdır (Purcell, 2014). Böylece dirençlilik, teknik bir mühendislik kavramı olmaktan çıkar, demokratik bir hak mücadelesinin parçası haline gelir.

Kentsel planlama literatürü, karşılanabilir konutun yalnızca piyasa temelli mekanizmalarla ele alınamayacağını; kamu politikalarının aktif rol üstlenmesi gerektiğini savunmaktadır (Calavita & Mallach, 2010). Bu bağlamda kapsayıcı konut politikaları, özellikle hızlı kentleşen bölgelerde sosyal farklılaşmayı azaltmak ve konut krizini hafifletmek amacıyla önerilmektedir.

Politikaların etkinliği, ancak düzenli izleme ve değerlendirme sistemleriyle ölçülebilmektedir. Bu nedenle, karşılanabilir konut politikalarına dair veri tabanlarının geliştirilmesi, mekânsal analizlerin yapılması ve çok paydaşlı izleme komitelerinin kurulması önerilmektedir. Ayrıca, kırılganlık haritaları, konut erişilebilirlik endeksleri gibi araçlarla konut ihtiyaçları daha net tespit edilebilir ve planlamaya entegre edilebilir (Guerra, 2014).

Toplum dayanıklılığı boyutunda da konutun önemli bir rolü vardır. Toplum arazi vakıfları, kiracı birlikleri, katılımcı planlama mekanizmaları ve toplum odaklı kentsel dönüşüm uygulamaları, sosyal bağların güçlenmesine katkıda bulunarak dayanıklılığı artırmaktadır. Literatürde, sosyal sermayesi güçlü toplulukların afet sonrası toparlanma kapasitesinin daha yüksek olduğu gösterilmektedir (Cutter vd., 2008). Bu nedenle, konut politikalarının katılımcı yönetim mekanizmalarını içermesi hem barınma hakkı hem de dirençlilik açısından önemlidir.

5. Dirençli Yerleşmelerde Karşılanabilir Konut Politikalarına Yönelik Öneriler

Kentsel dirençlilik ve barınma hakkı arasındaki ilişki, literatürde çok boyutlu bir yapıya sahip olmakla birlikte politika düzeyinde bütüncül yaklaşımlar geliştirildiğinde kentlerin kırılganlığını azaltan önemli sonuçlar doğurmaktadır. Bu doğrultuda politika önerileri, konutun sosyal, mekânsal ve çevresel dayanıklılığı güçlendiren bir araç olarak ele alınması gerektiği temel varsayımına dayanmaktadır. Literatürün sunduğu bulgular, özellikle barınma hakkı, mekânsal eşitsizlik, sosyal kırılganlık ve çevresel risklerin etkileşimi dikkate alınarak konut politikalarının yeniden yapılandırılması gerektiğine işaret etmektedir.

Kentlerin dayanıklılığı, sosyal eşitlik ve mekânsal adalet bağlamında konut politikalarının rolü üzerine literatürde artan bir ilgi gözlemlenmektedir. Bu ilgi, özellikle iklim değişikliği, afet riski, nüfus artışı ve ekonomik krizler gibi çoklu baskılara karşı kentlerin direnç kapasitesini artırmaya yönelik stratejilerle bağlantılıdır (UN-Habitat, 2020). Konutun yalnızca fiziksel bir barınma mekânı değil, aynı zamanda bir hak, sosyal katılım aracı ve mekânsal adaletin göstergesi olması gerektiği fikri, literatürde önemli bir yer edinmiştir (Purcell, 2002: 101–104; Harvey, 2008).

Dirençli yerleşmelerin oluşturulması sürecinde karşılanabilir konutun kritik rolü açıkça ortaya konmuştur. Ancak bu hedefin gerçekleşebilmesi için konut politikalarının yalnızca fiziksel barınma ihtiyacını değil, aynı zamanda sosyal adalet, çevresel sürdürülebilirlik ve ekonomik erişilebilirlik gibi çok boyutlu hedefleri kapsamaları gerekmektedir. Bu doğrultuda

geliştirilecek politika önerileri hem merkezi hükümetlerin stratejik planlamalarını hem de yerel yönetimlerin uygulama düzeyindeki müdahalelerini kapsamalıdır.

5.1. Mekânsal Eşitliği ve Kapsayıcılığı Önceliklendiren Planlama

Mekânsal adalet, kentteki kaynakların, hizmetlerin ve fırsatların mekân üzerinde eşit ve adil dağılımını ifade etmektedir. Konutun konumsal niteliği (işgücü piyasalarına erişim, toplu taşıma yakınlığı, sosyal hizmetlere ulaşılabilirlik) bireylerin yaşam kalitesini ve dayanıklılık kapasitesini doğrudan belirlemektedir. Guerra'nın (2014) mekânsal eşitsizlik ve ulaşım maliyetleri üzerine yaptığı çalışma, merkezden uzak "ucuz" konutların uzun vadeli ekonomik kırılganlık yarattığını göstermektedir. Bu bağlamda konutun mekânsal konumu hem karşılanabilirlik hem de dirençlilik açısından kritik bir değişkendir.

Karşılanabilir konutların mekânsal olarak merkezi kent bölgelerinde, temel hizmetlere erişimi yüksek alanlarda konumlandırılması, sosyo-mekânsal ayrışmanın önüne geçmek açısından önemlidir. Bu amaçla, imar planlarında düşük ve orta gelir grupları için konut alanlarının ayrılması gibi araçlarla desteklenmelidir. Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nin bazı eyaletlerinde ve Avrupa'nın büyük şehirlerinde uygulanan bu yöntem, özel sektörün konut üretiminde sosyal sorumluluk üstlenmesini teşvik etmektedir (Calavita & Mallach, 2010).

Ayrıca, toplumsal kırılganlığı yüksek grupların (kadınlar, yaşlılar, mülteciler, engelliler) özel ihtiyaçlarını dikkate alan, erişilebilirlik ve güvenlik kriterlerine duyarlı konut politikaları geliştirilmelidir. Kent planlamasında sadece konutun fiziksel yapısı değil, çevresel koşulları, ulaşım olanakları, yeşil alanlara yakınlığı ve afet riskleri gibi bütünsel faktörler de göz önünde bulundurulmalıdır (Fainstein, 2010).

Konut hakkı, temel insan hakları içerisinde yer almakla birlikte, özellikle kentsel dönüşüm, mülksüzleştirme ve piyasa baskılarının yoğunlaştığı bağlamlarda tartışmalı bir hal almaktadır (Purcell, 2002: 101–104). Lefebvre'nin "kent hakkı" kavramı ile bağlantılı olarak, konutun yalnızca özel mülkiyet değil; kullanım, aidiyet ve katılım üzerinden değerlendirilmesi gerektiği savunulmuştur (Lefebvre, 1996; Harvey, 2008: 23–25). Bu çerçevede, karşılanabilir konut politikaları yalnızca fiyat ve erişilebilirlik üzerinden değil, aynı zamanda kent içinde dezavantajlı grupların mekânsal temsili ve sosyal entegrasyonu üzerinden de değerlendirilmelidir (Soja, 2010).

Konut ve ulaşım politikalarının bütünleştirilmesi gerekmektedir. Ulaşım maliyetlerinin hane bütçesi üzerindeki yükü göz önünde bulundurulduğunda, karşılanabilir konutun yalnızca

ekonomik olarak erişilebilir olması yeterli değildir; konutun iş, eğitim, sağlık ve sosyal hizmetlere erişim açısından uygun bir mekânsal konumda bulunması da gerekmektedir. Guerra'nın (2014) Mexico City üzerine yaptığı çalışma, düşük maliyetli konutların kent çeperinde yoğunlaşmasının uzun vadede ekonomik kırılganlığı artırdığını göstermektedir. Bu nedenle konut politikalarının toplu taşımaya yakın bölgelerde yoğunlaşmasını teşvik eden Toplu Taşıma Odaklı Kalkınma yaklaşımının (Calthorpe, 1993), karşılanabilir konut politikalarıyla bütünleşmesi büyük önem taşımaktadır.

Mekânsal adalet ve kapsayıcılık politikalarının güçlendirilmesi gerekmektedir. Cutter ve arkadaşlarının (2008) sosyal kırılganlık modeli, konut niteliği ve yer seçiminin afetlere karşı kırılganlığı doğrudan etkilediğini ortaya koymaktadır. Bu nedenle karşılanabilir konutun mekânsal dağılımı, sosyo-ekonomik göstergelere göre belirlenen kırılganlık haritalarıyla uyumlu olarak planlanmalıdır. Gelir düzeyi düşük mahallelerde altyapı yatırımlarının artırılması, kamusal donatıların iyileştirilmesi ve toplu taşıma erişiminin güçlendirilmesi, mekânsal eşitsizliğin azaltılmasına katkı sağlayacaktır. Ayrıca kapsayıcı imar gibi araçlarla yüksek fırsat alanlarında düşük gelirli hanelerin konuta erişiminin desteklenmesi, mekânsal ayrışmayı azaltarak dayanıklılığı güçlendirecektir (Calavita & Mallach, 2010).

5.2. Toplum Temelli Konut Modellerinin Yaygınlaştırılması

Harvey'in (2008: 23–25) konutun metalaşmasına yönelik eleştirisi ve Purcell'in (2002: 101–104) kent hakkı çerçevesi, konutun piyasa mekanizmalarına terk edilmesinin sosyal kırılganlığı artırdığını göstermektedir. Bu nedenle kamu yararı eksenli konut modellerinin güçlendirilmesi, özellikle düşük gelir grupları için barınma güvencesinin sağlanması açısından kritik öneme sahiptir. Toplum arazi vakıfları, kooperatif modelleri, uzun vadeli kira güvenceleri ve kamu destekli sosyal konut fonlarının artırılması gibi araçlar hem barınma hakkını güçlendirmekte hem de piyasa dalgalanmalarına karşı dayanıklı bir konut arzı oluşturmaktadır. Thaden & Rosenberg'in (2010), toplum arazi vakıfları modelleri üzerine yaptığı çalışma, bu modellerin ipotek temerrütlerini ve konut kaybı risklerini önemli ölçüde azalttığını göstererek, bu politikaların dirençliliği artırıcı etkisini doğrulamaktadır.

Yönetişim ve katılım mekanizmalarının güçlendirilmesi dirençli yerleşimlerin en kritik bileşenlerinden biridir. Dirençlilik, çok aktörlü ve çok ölçekli bir yönetim gerektirmektedir (Meerow vd., 2016: 39). Bu nedenle konut politikalarının tasarım ve uygulama süreçlerine yerel toplulukların dahil edilmesi; kiracı birlikleri, mahalle meclisleri ve sivil toplum kuruluşlarının karar alma süreçlerinde aktif rol üstlenmesi gerekmektedir. Katılımcı planlama süreçleri,

yalnızca sosyal dayanıklılığı artırmakla kalmaz, aynı zamanda konut projelerinin sürdürülebilirliğini ve meşruiyetini de güçlendirmektedir.

Dirençli yerleşimlerin inşasında topluluk katılımı ve yerel örgütlenme kapasitesi belirleyici önemdedir. Bu bağlamda, kooperatif konut üretimi, toplum arazisi vakıfları gibi katılımcı modeller, sadece konut üretimini değil, aynı zamanda sosyal dayanışmayı ve ortak mülkiyeti teşvik eden yapılar sunmaktadır (DeFilippis, 2004). Bu modeller, özellikle piyasa baskılarının yüksek olduğu kentsel alanlarda düşük gelirli grupların yerinden edilmesini engellemekte ve uzun vadeli barınma güvenliği sağlamaktadır.

Toplum dayanıklılığı, bireylerin ve toplumların krizlerden sonra yeniden toparlanabilme ve kolektif kapasite geliştirebilme yetisini ifade etmektedir. Konutun mülkiyet biçimleri bu kapasitenin önemli belirleyicilerindendir. Toplum arazi vakıflarının piyasa dalgalanmalarına karşı daha istikrarlı bir konut arzı sunduğunu ve toplum düzeyinde dayanıklılığı güçlendirdiğini göstermiştir (Thaden & Rosenberg, 2010). Sosyal konut sistemleri, kiraya dayalı modeller ve karma gelirli yerleşimler de benzer biçimde toplumsal dayanıklılığı artıran modeller olarak literatürde yer almaktadır.

5.3. Yeşil ve Sürdürülebilir Konut Politikaları

Çevresel uyum ve risk azaltma politikalarının konut sektörüne entegre edilmesi gerekmektedir. Ahern'in (2011) doğa temelli çözümler yaklaşımı, kentlerde ekolojik altyapının güçlendirilmesinin afet risklerini azaltmada temel bir araç olduğunu ortaya koymaktadır. Bu nedenle konut politikaları, sel yatakları, heyelan bölgeleri ve ısı adası etkisi yüksek alanlarda yapı yoğunluğunu sınırlayan; su geçirgen yüzeyleri artıran, yeşil altyapıyı konut alanlarına entegre eden bir planlama yaklaşımını benimsemelidir. Enerji verimli, iklim uyumlu ve düşük karbonlu konut tasarımları da hane halkı yaşam maliyetlerini azaltarak hem ekonomik dayanıklılığı artırmakta hem de kentlerin çevresel direncini güçlendirmektedir.

Çevresel iyileştirme projelerinin sosyal etkilerinin de dikkate alınması büyük önem taşımaktadır. Anguelovski'nin (2016) yeşil soylulaştırma analizleri, çevresel projelerin düşük gelirli mahallelerde değer artışı yaratarak bu mahallelerin mevcut sakinlerini yerinden edebildiğini göstermektedir. Bu nedenle yeşil altyapı yatırımları ve iklim uyum projeleri uygulanırken eş zamanlı olarak kira artışlarını sınırlayan düzenlemeler, kiracı koruma mekanizmaları ve sosyal konut stokunun artırılması gerekmektedir. Aksi hâlde çevresel dirençlilik politikaları, sosyal eşitsizlikleri azaltmak yerine derinleştirebilir.

İklim değişikliğiyle mücadelede konut sektörü hem büyük bir karbon salım kaynağı hem de dönüşüm potansiyeli taşıyan bir alandır. Bu nedenle, karşılanabilir konut politikalarının enerji verimliliği, düşük karbonlu yapı malzemeleri, yağmur suyu hasadı gibi çevresel kriterlerle entegre edilmesi gerekmektedir. Avrupa Birliği'nin Yeni Avrupa Bauhaus girişimi, estetik, sürdürülebilirlik ve katılımcılığı bir araya getiren bu tür entegre yaklaşımlara örnek verilebilir. Bu yaklaşımlar, geleneksel konut politikalarının ötesine geçerek doğa ile uyumlu, topluluk temelli, karbon nötr yerleşimlerin teşvik edilmesini hedeflemektedir (European Urban Initiative, 2021). Bu yönelimin literatürdeki karşılığı, mimarlık, kentsel tasarım ve sosyal politika alanlarının kesişiminde konutun yeniden yorumlanmasıdır.

Çevresel riskler (sel, taşkın, ısı adası etkisi, heyelan vb.) konutun güvenliği ve barınma hakkının uygulanabilirliği üzerinde belirleyici bir etkiye sahiptir. Ahern'in (2011) doğa temelli çözümler yaklaşımı ile Anguelovski'nin (2016) iklim uyumu politikalarının sosyal etkileri üzerine çalışmaları, konutun çevresel dirençlilik açısından kritik bir rol oynadığını göstermektedir. Bu bağlamda çevresel açıdan güvenli bölgelerde konut üretimi, barınma hakkı ve kentsel dirençlilik kesişiminin önemli bir boyutunu oluşturmaktadır.

Konut üretiminde inovatif ve hızlı çözümler geliştirilmelidir. Modüler konut sistemleri, prefabrik yapılar, çelik konstrüksiyonlar ve 3 boyutlu baskı teknolojileri gibi yenilikçi yöntemler, afet sonrası hızlı konut üretimini mümkün kılmakta ve dayanıklılığı artırmaktadır. Bu teknolojilerin ekonomik uygulanabilirliği bağlama göre değişmekle birlikte, literatür bu yöntemlerin özellikle afet sonrası müdahale süreçlerinde etkili olduğunu göstermektedir. Enerji verimliliği yüksek tasarımlar ve düşük karbonlu malzemelerin kullanımı ise hem çevresel sürdürülebilirlik hem de uzun vadeli yaşam maliyetlerinin azaltılması açısından önem taşımaktadır (Aslan & Ercoşkun, 2025). Ayrıca, bu teknolojilerin maliyet-etkinlik düzeyine ilişkin tartışmalar devam etse de, özellikle afet riski yüksek bölgelerde konut üretiminin hızlandırılması ve dayanıklılığın artırılması açısından önemli bir potansiyele sahiptir. Literatürde bu tür yapı tekniklerinin özellikle hızlı yerleşim ihtiyacı olan kriz bölgelerinde etkili olduğu belirtilmektedir.

5.4. Finansman Mekanizmalarının Güçlendirilmesi

Karşılanabilir konut üretiminin sürdürülebilirliği, yalnızca planlama ve tasarımla değil, aynı zamanda etkili ve adil finansman modelleriyle sağlanabilir. Bu kapsamda, kamu-özel sektör iş birlikleri, sosyal konut fonları, mikro-finans mekanizmaları ve konut sübvansiyonları önemli araçlar olarak öne çıkmaktadır (UN-Habitat, 2011).

Özellikle merkezi yönetimlerin düşük faizli kredi destekleri, kira garantisi sistemleri ve vergi teşvikleri gibi uygulamalarla sosyal konut üreticilerini desteklemesi gerekmektedir. Bunun yanı sıra, yerel yönetimlerin fonlara erişimini kolaylaştıracak finansal desantralizasyon politikaları da dirençli yerleşmelere geçişi hızlandıracaktır. Uluslararası Kalkınma Bankaları ve iklim fonları da bu süreçte önemli finansal ortaklar olabilmektedir.

Tüm bu politika önerileri, karşılanabilir konutun yalnızca bir sosyal politika hedefi değil, dirençli yerleşimlerin oluşmasında temel bir yapı taşı olduğunu göstermektedir. Ekonomik erişilebilirlik, mekânsal adalet, sosyal kapsayıcılık ve çevresel sürdürülebilirlik ilkelerinin birlikte ele alındığı bütüncül bir konut politikası yaklaşımı, kentlerin hem akut afetlere hem de kronik streslere karşı dayanıklılığını önemli ölçüde artırabilir. Bu nedenle karar vericilerin konut politikalarını çok katmanlı bir dirençlilik yaklaşımıyla yeniden değerlendirmesi gerekmektedir.

6. Sonuç

Dirençli yerleşmeler ve karşılanabilir konut kavramları, 21. yüzyılın küresel kentleşme süreçlerinin öncelikli sorun alanlarından biri olarak öne çıkmaktadır. Artan iklim riskleri, sosyal eşitsizlikler, hızlı nüfus artışı, ekonomik dalgalanmalar ve kırılgan grupların kentlerdeki görünürlüğünün artması gibi faktörler, kentlerin yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda sosyal ve ekonomik anlamda da dirençli olması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, çalışma karşılanabilir konutun dirençli yerleşimlerin oluşumundaki rolünü barınma hakkı çerçevesinde ele almayı amaçlamıştır. Çalışma nitel araştırma yöntemine dayalı olarak tematik doküman analizi yoluyla yürütülmüş; ilgili akademik literatür, uluslararası raporlar ve politika belgeleri sistematik biçimde değerlendirilmiştir.

Analiz bulguları, karşılanabilir konutun yalnızca bir sosyal politika aracı değil, aynı zamanda kentsel dirençliliğin temel bileşenlerinden biri olduğunu ortaya koymaktadır. Konutun mekânsal konumu, yapısal niteliği ve ekonomik erişilebilirliği, bireylerin ve toplulukların afetler, çevresel riskler ve ekonomik krizler karşısındaki kırılganlık düzeyini doğrudan etkilemektedir. Özellikle düşük gelirli grupların riskli bölgelerde, yetersiz altyapıya sahip alanlarda ve düşük nitelikli konut stokunda yoğunlaşması, sosyal kırılganlığı derinleştirmekte ve afet sonrası toparlanma kapasitesini zayıflatmaktadır. Bu durum, karşılanabilir konut politikalarının salt niceliksel üretim hedefleriyle sınırlı kalmasının kentsel dirençlilik açısından yeterli olmadığını göstermektedir.

Çalışmada elde edilen bulgular, piyasa odaklı konut politikalarının mekânsal ayrışmayı artırarak kırılganlık üretme potansiyeline sahip olduğunu; buna karşılık kamusal müdahaleye dayalı, katılımcı ve kapsayıcı konut yaklaşımlarının sosyal dayanıklılığı güçlendirdiğini ortaya koymaktadır. Karşılabilir konutun ulaşım olanaklarına, istihdam alanlarına ve kentsel hizmetlere erişimi yüksek bölgelerde konumlandırılması, mekânsal adaletin sağlanması ve dirençlilik kapasitesinin artırılması açısından kritik önem taşımaktadır.

Türkiye özelinde değerlendirildiğinde ise, kentsel dönüşüm uygulamalarının sosyal boyutunun zayıf kalması, düşük gelirli kesimlerin kent dışına itilmesi ve konut politikalarının piyasa merkezli yaklaşımlarla şekillenmesi, karşılabilir ve dirençli konut üretimini sınırlamaktadır. Bu nedenle mevcut konut politikalarının sosyal devlet ilkeleri doğrultusunda yeniden yapılandırılması, sosyal konut üretiminin kamusal bir sorumluluk olarak görülmesi ve kentlerdeki kırılgan grupların yaşam haklarının önceliklendirilmesi gerekmektedir. Özellikle iklim kriziyle mücadele ve afet risklerinin yönetimi bağlamında, kentsel dirençliliği artıran ve aynı zamanda barınma hakkını güvence altına alan entegre politika modelleri, 21. yüzyılın kentleşme paradigmasının merkezinde yer almak zorundadır.

Genel olarak değerlendirildiğinde, karşılabilir konutun dirençli yerleşimlerdeki rolü çok boyutlu bir yapıya sahiptir ve ekonomik, sosyal, mekânsal ve çevresel faktörlerin eş zamanlı olarak ele alınmasını gerektirmektedir. Konutun ekonomik olarak erişilebilir olması, mekânsal olarak fırsat alanlarına yakın konumlanması, çevresel risklere karşı güvenli bölgelerde yer alması ve toplumsal kapsayıcılık sağlaması, dirençliliğin temel bileşenleridir. Bu çalışma, konut politikalarının bu boyutları ihmal ettiğinde, kentsel sistemlerde yeni kırılganlıklar yarattığını; ancak bütüncül ve çok katmanlı yaklaşımlar benimsendiğinde dirençli yerleşimlere önemli katkılar sunduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak, dirençli yerleşmelerde karşılabilir konut politikalarının geliştirilmesi, çok düzlemli ve çok aktörlü bir yaklaşımı zorunlu kılmaktadır. Merkezi hükümetler, yerel yönetimler, özel sektör, sivil toplum kuruluşları ve yurttaşların ortak sorumluluk üstlendiği kapsayıcı bir yönetim modeli benimsenmelidir. Politika yapım süreçlerinde veriye dayalı planlama, katılımcı bütçeleme, sosyal etki değerlendirmesi ve yerel ihtiyaç analizleri gibi araçların kullanılması, karar alma süreçlerinin meşruiyetini ve etkililiğini artıracaktır. Ayrıca, karşılabilir konut, yalnızca barınma hakkının yerine getirilmesini sağlayan bir sosyal politika değil; kentsel dirençliliğin ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlarını bütünleştiren temel bir stratejik araçtır. Bu nedenle karar vericiler, konut politikalarını tek boyutlu bir ekonomik araç

olarak değil, kentlerin uzun vadeli dayanıklılığını şekillendiren çok katmanlı bir yönetim alanı olarak değerlendirmeli; konut, ulaşım, çevresel risk yönetimi, sosyal koruma ve mekânsal planlama politikalarını bütünleşik bir çerçevede ele almalıdır.

Kaynakça

Ahern, J. (2011). From fail-safe to safe-to-fail: Sustainability and resilience in the new urban world. *Landscape and Urban Planning*, 100(4), 341–343. <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2011.02.021>

Anguelovski, I., Shi, L., Chu, E., Gallagher, D., Goh, K., Lamb, Z., Reeve, K. & Teicher, H. (2016). Equity impacts of urban land use planning for climate adaptation: Critical perspectives from the global north and south. *Journal of Planning Education and Research*, 36(3), 333–348. <https://doi.org/10.1177/0739456X16645166>

Aslan, A. B. & Ercoşkun, Ö. Y. (2025). A Computational Model To Assess The Affordability Of Ecological Housing, *Journal of Urban Planning and Development*, 152(1), <https://doi.org/10.1061/JUPDDM.UPENG-5789>

Bramley, G. (1994). An Affordability crisis in British housing: dimensions, causes and policy impact. *Housing Studies*, 9(1), 103-124.

Calavita, N. & Mallach, A. (2010). *Inclusionary housing in international perspective: Affordable housing, social inclusion, and land value recapture*. Lincoln Institute of Land Policy.

Calthorpe, P. (1993). *The Next American Metropolis: Ecology, Community, and the American Dream*. New York: Princeton Mimarlık Yayınları.

Cervero, R. & Kockelman, K. (1997). Travel demand and the 3Ds: Density, diversity, and design. *Transportation Research Part D: Transport and Environment*, 2(3), 199–219. [https://doi.org/10.1016/S1361-9209\(97\)00009-6](https://doi.org/10.1016/S1361-9209(97)00009-6)

Cutter, S. L., Burton, C. G. & Emrich, C. T. (2008). A place-based model for understanding community resilience to natural disasters. *Global Environmental Change*, 18(4), 598–606. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2008.07.013>

DeFilippis, J. (2004). *Unmaking Goliath: Community Control in the Face of Global Capital*. Routledge.

European Urban Initiative. (2021). *The New European Bauhaus*. European Commission.

Fainstein, S. S. (2010). *The Just City*. Cornell University Press.

Feng, X., Xiu, C., Bai, L., Zhong, Y. & Wei, Y. (2020). Comprehensive evaluation of urban resilience based on the perspective of landscape pattern: A case study of Shenyang city. *Cities*, 104, 102722. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2020.102722>

Guerra, E. (2014). The built environment and car use in Mexico City: Is the relationship changing over time? *Journal of Planning Education and Research*, 34(4), 394–408. <https://doi.org/10.1177/0739456X14545170>

Harvey, D. (2008). The right to the city. *New Left Review*, 53, 23–40.

Huang, G., Li, D., Zhu, X., & Zhu, J. (2021). Influencing factors and their influencing mechanisms on urban resilience in China. *Sustainable Cities and Society*, 74, 103210. <https://doi.org/10.1016/j.scs.2021.103210>

Lefebvre, H. (1996). *Writings on Cities*, Eleonore Kofman and Elizabeth Lebas (trans). Cambridge, MA: Blackwell.

Meerow, S., Newell, J. P. & Stults, M. (2016). Defining urban resilience: A review. *Landscape and Urban Planning*, 147, 38–49. <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2015.11.011>

OECD. (2021). *Brick by brick: Better housing policies*. OECD Publishing. https://www.oecd.org/en/publications/brick-by-brick_b453b043-en.html

Purcell, M. (2002). Excavating Lefebvre: The right to the city and its urban politics of the inhabitant. *GeoJournal*, 58(2–3), 99–108. <https://doi.org/10.1023/B:GEJO.0000010829.62237.8f>

Purcell, M. (2014). Possible Worlds: Henri Lefebvre and the Right to the City. *Journal of Urban Affairs*, 36(1), 141–154.

Ribeiro, P. J. G. & Gonçalves, L. A. P. J. (2019). Urban resilience: A conceptual framework. *Sustainable Cities and Society*, 50, 101625. <https://doi.org/10.1016/j.scs.2019.101625>

Soja, E. W. (2010), *Seeking Spatial Justice*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Stone, M. E. (2006). What is housing affordability? The case for the residual income approach. *Housing Policy Debate*, 17 (1), 151-184.

Thaden, E. & Rosenberg, G. (2010). *Outperforming the Market: Delinquency and Foreclosure Rates in Community Land Trusts*. Lincoln Institute of Land Policy.

Torres, J. (2023). Anadolu Ajansı, Fotoğraf. https://www.aa.com.tr/tr/pg/foto-galeri/202392013931_kolombiyada-gunluk-yasam/17

UN-Habitat (2011). *Affordable Land and Housing in Asia*. <https://unhabitat.org/affordable-land-and-housing-in-asia-2>. (Erişim: 28.10.2025).

UN-Habitat. (2020). *World Cities Report 2020: The value of sustainable urbanization*. United Nations Human Settlements Programme. <https://unhabitat.org/world-cities-report-2020-the-value-of-sustainable-urbanization>. (Erişim: 10.10.2025).

United Nations (2015) ‘Transforming Our World: 2030 Agenda for Sustainable Development’, <https://sdgs.un.org/2030agenda>. (Erişim: 10.10.2025).

Whitehead, C. (1991). From need to affordability: analysis of UK housing objectives. *Urban Studies*. 28(6), 871-887.

Housing Right and Affordable Housing in the Context of Urban Resilience

Extended Summary

The study investigates the role of affordable housing within the broader context of resilient settlements, positioning housing not merely as a physical asset but as an essential socio-spatial instrument that shapes community well-being, socio-economic security, and urban resilience capacity. The analysis begins from the premise that contemporary urban systems are increasingly exposed to multidimensional risks—ranging from climate-induced hazards to socio-economic instability and spatial fragmentation—which collectively intensify vulnerabilities and constrain the adaptive capacities of low-income households. Within this framework, the study conceptualizes resilience as a dynamic, multi-scalar, and systemic condition characterized by a city's ability to absorb disruptions, maintain essential functions, adapt to changing conditions, and transform structural weaknesses into long-term strengths. Housing, in this regard, becomes a central determinant of whether communities are capable of withstanding and recovering from such disruptions.

The literature review reveals that resilience scholarship emphasizes the interconnectedness of physical infrastructure, socio-demographic characteristics, governance processes, and spatial configurations. The right to adequate housing, recognized across international human rights frameworks, is treated not simply as provision of shelter but as a multidimensional entitlement that includes safety, accessibility, habitability, affordability, and secure tenure. Debates on spatial justice highlight that housing markets and planning regimes significantly influence the distribution of risks and opportunities across urban space, often reinforcing existing inequalities. Similarly, research on social vulnerability demonstrates that demographic variables—such as income, age, education, gender, disability status, and ethnic composition—operate jointly with the quality and location of housing to determine the differential impacts of environmental hazards and economic shocks. Studies on affordable housing stress that affordability must be evaluated not only in relation to housing costs but also to transportation burdens, access to employment, social services, and environmental safety, indicating that affordability is inherently multidimensional.

Methodologically, the study adopts a qualitative document analysis approach to synthesize theoretical, empirical, and policy-oriented literature across disciplines including urban planning, sociology, environmental studies, and public policy. Through thematic content analysis, the research identifies the main conceptual relationships linking housing affordability and urban resilience, organizes the key dimensions of vulnerability amplified by housing precarity, and evaluates the alignment or tension between resilience strategies and housing policies. This approach enables a holistic interpretation of fragmented knowledge and supports the construction of an integrated analytical framework capable of addressing the complexity of resilience and housing interactions.

The findings indicate that affordable housing is both a determinant and an outcome of urban resilience. First, spatial location emerges as a critical variable: when affordable housing is concentrated in peripheral or environmentally hazardous areas, households face heightened exposure to risks, increased transportation and time burdens, and limited access to economic opportunities. These factors collectively reduce adaptive capacity and prolong recovery after crises. Second, structural housing conditions—such as building quality, overcrowding, insecure tenure, and inadequate infrastructure—are strongly associated with increased social vulnerability. Communities living in structurally deficient or informally developed housing are disproportionately affected by climate events and experience greater economic and social losses. Third, environmentally unsustainable housing stock undermines long-term resilience by increasing energy consumption, intensifying urban heat island effects, and exacerbating environmental degradation. Fourth, market-driven housing systems, characterized by speculation and commodification, contribute to displacement, socio-spatial segregation, and the concentration of vulnerable populations in risk-prone areas, thereby contradicting resilience objectives. Fifth, policy models that prioritize inclusive zoning, community land trusts, cooperatives, and publicly

supported affordable housing demonstrate potential to mitigate socio-spatial inequalities, support social cohesion, and enhance collective capacities for recovery and adaptation.

The study concludes that affordable housing constitutes a foundational component of resilient urban development. However, housing policies that focus solely on supply expansion or cost reduction—without integrating spatial equity, environmental sustainability, and risk mitigation—risk generating new forms of vulnerability. To promote resilient settlements, housing strategies must be embedded within broader urban systems, coordinated with transportation, environmental planning, and social policy. The research recommends prioritizing well-located, opportunity-rich sites for affordable housing development; integrating climate adaptation and risk-sensitive land-use planning into housing programs; strengthening community participation in the design and governance of housing initiatives; and adopting multidimensional monitoring tools that capture the full spectrum of housing-related vulnerabilities. In essence, resilient settlements cannot be realized without ensuring equitable, safe, and sustainable access to housing, and affordable housing must be recognized as an indispensable instrument for achieving resilience in the face of future uncertainties.